

Eğitimin Tarihsel Kökleri Bağlamında ğretmenlik Mesleğinin Eleştirel Düşünme Becerisinin İncelenmesi

Yasemin şen

Sınıf ğretmeni

y-akyiz61@hotmail.com, ORCID:0009-0008-4894-3223

şenol şen

Sınıf ğretmeni

upnuhtr@gmail.com, ORCID:0009-0002-6363-4900

Kemal Garip

Sınıf ğretmeni

kemalgarip_54@hotmail.com, ORCID:0009-0002-4138-8104

Evren Dağlı

Sınıf ğretmeni

evrencngz@gmail.com, ORCID:0009-0006-6713-4849

zet

Tarihsel süreç içerisinde toplumların ilerlemeci becerilere olan ihtiyaı yeni olmasa da, toplumların sadece kk bir bölümünde olması yeterli olan "yaratıcılık", "eleştirel düşünme", "problem zme", "işbirliği yapabilme gibi beceriler 21. yüzyılda hayatta kalabilmek için bir tür "evrensel okuryazarlık" olarak görülmekte ve daha kapsamlı vesistematik bir biçimde ele alınmasını gerektirmektedir. Bu beceri ve yetkinlikler, geçtiğimiz yüzyılın üretime dayalı sanayi modelindense, gelişmekte olan ekonomik ve sosyal kalkınma modellerinin ihtiyaçları ile daha ilişkili olduğunu belirtmek için 21. yüzyıl beceri ve yetkinlikleri olarak adlandırılmaktadır. Günümüze değin dünya üzerindeki tüm ekonomik gelişmeler üzerinde belirleyici olanve modern toplumun temelini oluşturan ekonomik değişim, 18. yüzyılda makineye dayalı üretimle başlayan birinci sanayi devrimidir. İlk sanayileşme hareketini takiben, ikinci sanayi devriminde elektriğin kullanımı ve seri üretime geçilmesiyle sanayileşme hızla yaygınlaşmıştır. 1970'lerden günümüze bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimine tanıklık edilen nc sanayi devrimi olarak adlandırılan süreç, üretimde otomasyon ve sayısallaşmayı sağlamıştır. Günümüzde ise yüksek

teknolojiye geçilmesi, internet yoluyla makinaların birbiriyle iletişim kurması ve artandijitalleşme, yapay zekâ ve robotların üretilmesi, Endüstri 4.0 olarak adlandırılan içinde bulunduğumuz dördüncü sanayi devrimin ilk uygulama örneklerini oluşturmaktadır. Endüstri 4.0'ın bilişim sistemleri ve ilgili teknolojilerle sunduğu fırsatların yakalanması, eğitimin odağının bu gelişmelere paralel değişimine bağlıdır.

Anahtar Kelimeler: Eğitimin Tarihsel Kökleri, Öğretmenlik Mesleği, Eleştirel Düşünme Becerisi

Examination of the Critical Thinking Skills of the Teaching Profession in the Context of the Historical Roots of Education

Abstract

Although the need for progressive skills of societies in the historical process is not new, skills such as “creativity”, “critical thinking”, “problem solving”, “cooperation ability, which are sufficient to be in only a small part of societies, are 21. in order to survive in the century, it is considered a kind of “universal literacy” and requires to be addressed in a more comprehensive and systematic way. These skills and competencies are more related to the needs of the developing economic and social development models than the production-based industrial model of the last century, to indicate that 21. they are called century skills and competencies. Economic change, which has been decisive on all economic developments in the world up to the present day and forms the basis of modern society, 18. it is the first industrial revolution that started with machine-based production in the century. Following the first industrialization movement, industrialization has become widespread rapidly with the use of electricity and the transition to mass production in the second industrial revolution. the process called the third industrial revolution, which has witnessed the development of information and communication technologies from the 1970s to the present, has enabled automation and digitization in production. Today, the transition to high technology, the communication of machines with each other via the Internet and increasing digitalization, artificial intelligence and the production of robots constitute the first application examples of the fourth industrial revolution we are in, which is called Industry 4.0. Capturing the opportunities offered by Industry 4.0 with information systems and related technologies depends on the change of the focus of education in parallel with these developments.

Key Words: Historical Roots of Education, Teaching Profession, Critical Thinking Skills

Giriş

Eğitim bir kavram olarak her toplumda farklı şekilde anlaşılmaktadır. Eğitim kavramı farklı anlamlarda ele alınsa da; ortak noktasında insanın var olan potansiyelini geliştirirken içinde bulunduğu çağın bilgi ve becerilerini kazanması yoluyla yaşadığı çağa uyum sağlaması bulunmaktadır.

Eğitimin hangi özelliklere sahip olacağına, içinde bulunduğu dönem belirleyici olmaktadır. Tarihsel açıdan bakıldığında; ilkçağda eğitimin örgütlenmiş bir yapısı bulunmamakta ve gözleme dayalı gerçekleşmekteydi.

Eğitim, antik çağda felsefeye dayalı; ortaçağ'da dinsel, Rönesans'ta insanı öne çıkaran; hümanistik aydınlatma döneminde akla dayalı, ondokuzuncu yüzyılda insan-üretim ilişkisine ve günümüzde bilgiye dayalı ve bilimsel bir niteliğe erişmiştir (Sarpkaya, Sarpkaya, 2013).

20. yüzyılda yaşanan bilimsel gelişmeler ve bilgi toplumunu oluşturmak için iyi yetişmiş insan gücüne olan ihtiyaç, içinde bulunduğumuz 21. yüzyılda da etkisini devam ettirerek eğitimden beklentileri değiştirmiştir.

Ortaş (2018) günümüz bilgi toplumunda öncelikli olarak bilgiye erişebilen, yararlı bilgiyi tarayabilen, ulaştığı bilgiyi değere dönüştürebilen ve yeni bilgiyi üretebilen bireylerin yetiştirilmesi üzerinde durarak eğitimin çağa uygun olmasının önemini vurgulamaktadır.

21. yüzyılda başarının, istenilen dünya ve yaşambaçımını yaratabilmenin yolu, eğitilmiş insan kaynaklarına dayanmaktadır. Buradan hareketle eğitimin, çağın gereklerine uygun olarak değiştirilmesinin ve dönüştürülmesinin gerekliliği karşımıza çıkmaktadır (Arslan, Eraslan, 2003).

Eğitim sistemlerinin, dijital bilgi çağı olarak nitelendirilen bu yüzyılda, küresel rekabet ve toplumsal değişimi gözeterek şekilde yenilenmesi zorunlu bir hale gelmektedir. Nitekim Dünya Bankası tarafından yayınlanan araştırmada, eğitimin niteliği ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye dikkat çekilmektedir.

Eğitim süresi ile ekonomik büyüme performansı arasında bulunan zayıf ilişki (Hanushek, Woessman, 2007, 7), araştırmacıları son yirmi yıl içinde eğitimin niteliğinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırmaya yönlendirmiştir.

PISA, TIMSS ve daha küçük ölçekli bölgesel çalışmalardan elde edilen verilerin birleştirilmesi sonucunda ortalama eğitimsüresinin aksine öğrenci başarısı (eğitimin niteliği) ve ekonomik büyüme arasında kuvvetli bir ilişki bulunduğu ve öğrenci başarısının ekonomik büyümeyi doğrudan veolumlu yönde etkilediği belirtilmektedir (Hanushek, Woessman, 2007, 9).

Eğitim, nitelikli insan gücünü geliştirmekle kalmayıp, bireylerin içinde buldukları ülke

kalkınmasına ve ekonomik büyüme katkıda bulunmalarına olanak sağlamaktadır. Eğitim ve ekonomi arasındaki bu ilişki, işgücü piyasasının ihtiyaç ve gereklerine uygun bir eğitim sunmayı önemli kılmaktadır.

Bireyler; günümüzün bilgiye dayalı ekonomik sisteminde verimli olmalarını sağlayacak bilgi ve becerileri, eğitim süreçlerinde elde etmektedirler. Bu becerilerin kazanılması, bireylerin yeni toplumsallaşma biçimlerinden faydalanmaları, ekonomik büyüme ve ülkelerinin küresel rekabet gücüne katkı sağlamalarına yardımcı olmaktadır.

Eğitimin Tarihsel Kökleri

Günümüze değin dünya üzerindeki tüm ekonomik gelişmeler üzerinde belirleyici olan ve modern toplumun temelini oluşturan ekonomik değişim, 18. yüzyılda makineye dayalı üretimle başlayan birinci sanayi devrimidir.

İlk sanayileşme hareketini takiben, ikinci sanayi devriminde elektriğin kullanımı ve seri üretime geçilmesiyle sanayileşme hızla yaygınlaşmıştır. 1970'lerden günümüze bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimine tanıklık edilen üçüncü sanayi devrimi olarak adlandırılan süreç, üretimde otomasyon ve sayısallaşmayı sağlamıştır (Aksoy, 2017).

Günümüzde ise yüksek teknolojiye geçilmesi, internet yoluyla makinaların birbiriyle iletişim kurması ve artan dijitalleşme, yapay zeka ve robotların üretilmesi, Endüstri 4.0 olarak adlandırılan içinde bulunduğumuz dördüncü sanayi devrimin ilk uygulama örneklerini oluşturmaktadır (Kent, 2017).

Endüstri 4.0'ın bilişim sistemleri ve ilgili teknolojilerle sunduğu fırsatların yakalanması, eğitimin odağının bu gelişmelere paralel değişimine bağlıdır.

Karşı karşıya olunan dördüncü sanayi devrimi, klasik sanayi toplumunu şekillendiren eğitim kurumunun altyapısına, öğretmen, öğrenci ve yönetici, öğrenme yöntemleri ve eğitim programlarına yeni yaklaşımlar getirmektedir.

Sanayi toplumunun üretim odaklı kitlesel eğitim anlayışı, Endüstri 4.0 ile birlikte yerini öğrenmeyi merkeze alan bir yaklaşıma bırakmaktadır. Öğrenenlerin yaşam boyu gelişimini

destekleyen, bireysel yeteneklerine uygun esneklikte, örgün ve elektronik eğitime doğru bir yönelim görülmektedir.

Geleneksel öğrenme kuramlarını temel anlamda şekillendiren Endüstri 4.0 ile birlikte, bağlaşımcılık (connectivism) gibi dijital çağın öğretim yaklaşımlarının datemelleri atılmıştır.

Bilginin ağlar üzerinde yer aldığını belirten bağlaşımcı yaklaşım, bireylerin fikir ve kavramlar arasındaki bağlantıları görebilme, bu ağları oluşturma ve ağlar arasında dolaşma becerisiyle öğrenmenin gerçekleştiğini açıklamakta ve bilgiye ulaşmanın önemine dikkat çekmektedir (Gökmen, Duman, Horzum, 2016, 42).

Eğitimde nitelikli insan faktörünün bir ölçütü olarak eğitim programları; bilgi üretimi ve yönetimi odaklı birey yetiştirme ve eğitimde sürekliliğin sağlanması üzerine gelişmektedir. Özellikle eğitim programlarında, dördüncü sanayi devrimiyle birlikte bireylere kazandırılması beklenen temel bilgi, beceri ve yeterlikler ile ilgili olarak şunlar ifade edilmektedir (Yazıcı, Düzkaya, 2016, 82):

“Dördüncü sanayi devriminin eğitim programı; bilgiyi temel alan eğitimi, düşünme, tartışma, araştırma ortamının sunulmasını, ömür boyu eğitimi, öğrenmenin öğretilmesini, bireyin analiz ve sentez yapabilmesi, sorun çözme ve iletişim kurabilmesini, mesleki değerler yanı sıra etik değerlere de sahip olmasını, sosyal hayata yönelik sorumluluk alabilmesini ve disiplinler arası çözümler bulabilen entelektüel bir esnekliği elde etmesini amaçlamaktadır.”

Önümüzdeki dönemde son 200 yılda gelişen sanayileşmenin sona ermesi ve “bireyselsanayi” döneminin başlangıcına şahit olunacağı belirtilmektedir. Klasik sanayi toplumundan farklı olarak bilgi toplumunun oluşturduğu bireysel sanayi dönemi beden-işçiliğine değil, bilgi ve zihin işçiliğine dayalı yeni endüstrilerin yer aldığı, bilgi üretimgücünün önem kazandığı bir özelliktedir (Özdemir, 2011).

Endüstri 4.0 döneminde, bilgi kadar üst düzey düşünme becerilerine sahip, dünya problemlerini doğru hissedene tanımlan (eleştirel düşünme), çözümü için yeni fikirler üreten (yaratıcı düşünme), çözüm için doğru yöntem ve teknikleri işe koşan (bilimsel ve analitik düşünme) bireylerin yetiştirilmesi eğitim kurumlarının temel amaçları arasındadır (Öztemel, 2018).

Tarihsel süreç içerisinde toplumların ilerlemeci becerilere olan ihtiyacı yeni olmasa da,

toplumların sadece küçük bir bölümünde olması yeterli olan “yaratıcılık”, “eleştirel düşünme”, “problem çözme”, “işbirliği yapabilme gibi beceriler 21. yüzyılda hayatta kalabilmek için bir tür “evrensel okuryazarlık” olarak görülmekte ve daha kapsamlı ve sistematik bir biçimde ele alınmasını gerektirmektedir (Akgündüz ve diğ., 2015, 18; Rotherham, Willingham, 2009).

Bu beceri ve yetkinlikler, geçtiğimiz yüzyılın üretime dayalı sanayi modelinden, gelişmekte olan ekonomik ve sosyal kalkınma modellerinin ihtiyaçları ile daha ilişkili olduğunu belirtmek için 21. yüzyıl beceri ve yetkinlikleri olarak adlandırılmaktadır (Ananiadou, Claro, 2009).

Öğretmenlik Mesleğinin Eleştirel Düşünme Becerisi

OECD tarafından gerçekleştirilen 2016 yılı Öğretmenlik Mesleği Uluslararası Zirvesi’nde bugünün ilkökul ve ortaokul öğrencilerinin 2030 yılında mesleki kariyerlerine başladıklarında edinmeleri gereken bilişsel yetkinlikler olarak problem çözme, yaratıcılık ve eleştirel düşünme öngörülmektedir (Schleicher, 2016).

Türkiye’nin ileriki dönemlere yönelik hedefleri doğrultusunda yayınlanan 2014-2018 dönemini içeren Onuncu Kalkınma Planı, Temel ve Mesleki Becerileri Geliştirme Programı başlığı altında belirtildiği üzere, bireylerin iş ve yaşam koşullarına hızlı uyumlarının sağlanması ve insan kaynağının geliştirilmesi açısından eleştirel düşünme, bireylerin sahip olması gereken temel beceriler arasındadır.

2017-2023 yılları arasında Türkiye’de öğretmen yetiştirme, geliştirme ve istihdam sürelerinin yol haritasını çizen Öğretmen Strateji Belgesi, eleştirel düşünme becerisine sahip özgür bireyler yetiştirmeyi, eğitimin nihai hedefleri arasında sıralamıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2017).

Bununla birlikte ülkelerin ulusal eğitim politikalarına yol gösteren 21. yüzyıl insan niteliklerini tanımlayan çerçeve raporlar incelendiğinde; eleştirel düşünme önemli ve öncelikli beceriler arasındadır (Voogt, Roblin, 2012).

21. yüzyıl becerileri hakkındaki çalışmalarıyla dünya çapında kabul gören 21. Yüzyıl Becerileri Ortaklığı (Partnership for 21st Century Learning, 2017) tarafından hazırlanan 21.

Yüzyıl Becerileri için İşbirliği Çerçevesi (2006) ve 21. Yüzyıl Becerilerinin Değerlendirilmesi ve Öğretimi Projesi (2010) eleştirel düşünmeyi, yirmi birinci yüzyıl yeterlikleri arasında öne çıkarmaktadır.

Eleştirel düşünme, değişen iş dünyasındaki rolünün yanı sıra birey ve toplumları şekillendirmede de önemli bir role sahiptir. Günümüzde, her meslek alanında artan veri miktarı içerisinde işine yarayacak en doğru ve güvenilir olanı bulmak için eleştirel düşünme becerisi, zihinsel bir süzgeç görevi görerek güvenilebilecek en önemli kişilik özelliği olmaktadır (Akgündüz ve diğ., 2015).

Eleştirel düşünen bir birey, bilgiyi durağan bir şekilde kabul etmez ve karşılaştığı bilginin güvenilirliğini kendi akıl yürütme yöntemlerini uygulayarak sorgular. Gerektiğinde sorguladığı bilgiyi dönüştürebilir veya kabul etmeyebilir.

Bireyleşme açısından, kişinin bağımsız ve özgün düşünen bireyler olması, yaşamına ilişkin doğru çözümler üretmesi ve en doğru kararları almasında eleştirel düşünme önem arz etmektedir (Gürkaynak, Üstel, Gülgöz, 2017). Vaughn (2008, 20) eleştirel düşünmenin önemini vurgulamıştır.

Eleştirel düşünme, bireysel bir değer olarak kişisel otonomi (özerklik) için gerekli görülmektedir. Kişinin kendi kendini yönetebilmesi anlamını taşıyan otonom kelimesi, Yunanca'dan gelen auto (öz) ve nomos (düzen-kural) kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır.

Kişisel özerklik, başka kişi veya durumların yönlendirmesinden uzak, kişinin başkalarının düşünmesi ya da ne yapması gerektiğini söylemesine ihtiyaç duymadan bağımsız olarak karar vermesini sağlayan bir yetidir.

Bu bağlamda Rudinow ve Barry (2007) eleştirel düşünmenin; tüketici, vatandaş gibi farklı sosyal rollere sahip insanların ilişki ve kariyerlerinde başarı şansını arttıran önemli bir faktör olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle bireysel refah kadar toplumsal refah için de önemli görülmektedir.

Toplumsal boyutta bireylerin demokratik ilkelere bağlı olmasında eleştirel düşünme odak noktasındadır. Eleştirel düşünen birey, içinde bulunduğu sosyal çevreye ve toplumsal dönüşüme katılma imkanına sahip olur.

Demokratik toplumlarda bireylerin toplumsal sorunlara duyarlı, demokrasiye etkin katılım gösteren, kendi fikirlerini oluşturan veya var olan fikirleri tutarlılık, doğruluk açısından kanıta dayalı değerlendiren yurttaşlar olması, eleştirel düşünme becerileriyle yakından ilişkilidir (Gürkaynak ve diğ., 2017).

Günümüzdeki mevcut gerekçelerden hareketle, her bireyin kazanması gereken özelliklerden biri olarak tanımlanan eleştirel düşünmeyi, bireylerin kendi kendilerine geliştirmelerinin oldukça güç olduğu belirtilmektedir (Korkmaz, 2009).

Schafersman (2017), bu becerinin insanlarda doğal olarak gelişmediğini ve hatta birçok insan tarafından asla öğrenilemediğini ifade etmiştir. Eleştirel düşünme becerilerinin akran veya ebeveynler tarafından öğretilmeyeceğini ve daha profesyonel ve planlı bir öğretim etkinliği gerektirdiğini belirtmiştir.

Norris eğitimde ulaşılması gereken bir ideal olarak gördüğü eleştirel düşünmeyi, eğitilmiş olmanın ön koşulu ve eleştirel düşünmeyi öğrenmeyi her öğrencinin hakkı olarak görmektedir. Eleştirel düşünme becerisinin eğitim programlarının bir parçası olması gerektiğine işaret etmektedir (Norris, 1985, 40).

Yapılan araştırmalarda, her alan ve düzeydeki öğretim programlarının, temel becerileri arasında eleştirel düşünmeyi içerecek şekilde yapılandırılması gerektiği vurgulanmaktadır (Bakioğlu, Hesapçıoğlu, 1997; Norris, 1985; Paul, Elder, 2006a, 107).

Bu amaçla birçok eğitim sistemi eğitim programlarında tarih, matematik, dil vb. temel konuların yanı sıra eleştirel düşünme, işbirliğine dayalı öğrenme, iletişim gibi farklı disiplinlerarası becerilere de yer vermektedir (Eurydice, 2008).

Öğrencileri içinde bulunduğumuz yüzyılın, modern dönemin gereksinimlerine hazırlamak için eleştirel düşünmenin eğitim sistemlerine entegre edilmesi bir zorunluluk olarak görülmektedir.

Eleştirel düşünmenin farklı eğitim sistemleri içerisinde önemli ve öncelikli bir yer edinmesi geçtiğimiz yüzyılda ortaya çıkmıştır. Örneğin, eleştirel düşünme pedagojisine yönelik uygulamalar Amerika'da 1940'lı yıllardan itibaren yaygınlaşmaya başlamıştır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde 1980'li yıllarda yayınlanan üç önemli rapor; Risk Altındaki Bir Ülke, Öğrenmeye Katılım ve Yüksek Öğretim ve Amerika'nın Yeniden Dirilişi, eleştirel düşünmenin ulusal bir öncelik olarak geliştirilmesini içermektedir (Kraak, 2018).

Küresel olarak yetkin vatandaşlar yetiştirmek için yeterliklerin belirlendiği Kanada Öğrenme Vizyonu Belgesi'nde, yeni yüzyılda öğrencilerin ihtiyaç duyduğu deneyimler olarak yaratıcılık, sorgulama, işbirliği, liderlik, iletişim, karakter oluşturma, problem çözmenin yanı sıra eleştirel düşünme becerisi açıklanmaktadır (Canadians for 21st Century, 2018).

Singapur'da 1997 yılında, öğretim programlarına yirmi birinci yüzyıl becerilerini dahiletmek için "Düşünen Okul, Öğrenen Millet" projesi hayata geçirilmiştir. Projenin temel amaçlarından biri, yaratıcı ve eleştirel düşünmenin programlarda açık bir şekilde yer alması ve doğrudan öğretilmesidir.

Bu kapsamda eğitimciler tarafından ortaklaşa geliştirilen 21. Yüzyıl Yetkinlikleri ve Öğrenci Çıktıları Çerçevesine göre öğretim programları, sosyal ve duygusal öğrenme, iletişim, işbirliği ve eleştirel düşünme gibi yetkinlikleri içerecek şekilde yenilenmiştir (OECD, 2018, 32).

İngiltere'de Nitelikler ve Öğretim Programları Kurumu tarafından ulusal programlara yol göstermesi amacıyla yayınlanan ve yaşama hazırlayıcı olarak öğrenme ortamlarında öğrenenlerden deneyimlemesi beklenen altı kişisel öğrenme ve düşünme becerisinden oluşan çerçeve; yansıtıcı ve eleştirel düşünme becerilerini kapsamaktadır (Qualifications and Curriculum Authority, 2011).

İngiltere uluslararası eğitim faaliyetlerinden sorumlu organizasyonu British Council 2016 yılı raporunda; problem çözme, işbirliği, yaratıcılık, iletişim ve vatandaşlık becerisiyle birlikte eleştirel düşünmeyi öğrenme ve öğretme için temel beceriler içerisinde tanımlamıştır (Bourn, 2018).

İngiltere'nin, dünyanın önde gelen üniversitelerine giriş için yüksek akademik standartları hedefleyen ve uluslararası denkliği bulunan A düzeyi eğitim programlarında, eleştirel düşünmenin de yer almasından bu yana, eleştirel düşünme dünyanın birçok ülkesinde tanınan Uluslararası Bakalorya gibi programlarda da uzun zamandır yer bulmaktadır (Higgins, 2014; Hill, 2002, 2012).

Sonuç

Eleştirel düşünme becerisi ve öğretimi uluslararası arenada yaklaşık altmış yıldır gündemde

olmasına rağmen, Türkiye’de buna yönelik planlı çalışmalar 2004 yılı itibariyle başlamıştır.

Ülkemiz eğitim sisteminde 2004 yılında ilköğretim programlarında yapılan düzenlemelerle, geleneksel öğretmen merkezli anlayışın yerine öğrencinin keşfederek bilgiye ulaştığı ve zihninde bilgiyi yapılandırdığı bir anlayışa dayanan öğrenci merkezli eğitim benimsenmiştir.

Örneğin; programlarda öğrenciyi araştırma ve işbirliği yapmaya sevk eden tekniklerin önerilmesi, etkinliklerin çoklu zeka kuramına dayandırılması, yaparak-yaşayarak öğrenmenin gerekliliğine sıklıkla değinilmesi, kazanım kavramının kullanılması, öz- değerlendirme, ürün dosyası, performans değerlendirme gibi çok yönlü değerlendirmeyöntemlerinin açıklanması, öğrenciyi merkeze alan bir yaklaşıma vurgu yapmaktadır.

İlköğretim programları, öğrencinin zihinsel süreçlerini temel alan bir özellik kazanmıştır. 2005 yılında uygulamaya konulan programlarda eleştirel, yaratıcı düşünme, karar verme gibi birçok düşünme becerisinin öğrencilere kazandırılmasına önem verilmiş ve program içerikleri de buna uygun olarak düzenlenmiştir.

Bu süreçte yeniden yapılandırılan ortaöğretim programlarında da, bilginin aktarımından çok öğrencinin yaratıcı ve eleştirel düşünme becerilerinin gelişimine yardımcı olacak şekilde üst düzey düşünme ön plana çıkarılmıştır.

Türk eğitim sisteminin bütün kademelerinde eleştirel düşünme öğretimi, öğretim programlarında kazanımlarla ve hedeflerle doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkilendirilmiştir.

Son olarak 2016-2017 öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından öğretim programlarında yapılan yenileme çalışmalarında, öğrencilere aktarılması hedeflenen becerilerin üç boyutu olduğu ifade edilmiştir: bilişsel, sosyal ve kişisel.

Bilişsel boyut altında eleştirel düşünme, özgün düşünme, araştırma yapma, sorun çözmeye ilişkin kazanımların, öğretim programlarının tamamında açık veya örtük olarak yerleştirildiği belirtilmiştir.

Kaynakça

Alkın, Senar. 2012. İlköğretim Öğretmenlerinin Eleştirel Düşünmeyi Destekleme Davranışlarının Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Altın, Mehmet, Saracaloğlu, Asuman Seda. 2018. Yaratıcı, eleştirel ve yansıtıcı düşünme: benzerlikler-farklılıklar. Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi. c. 4. s. 1: 1-9.

Alnesyan, Abdulrahman. 2012. Teaching and Learning Thinking Skills in the Kingdom of Saudi Arabia: Case studies from seven primary schools. Doktora Tezi. University of Exeter, Graduate School of Education.

AlJaafi, Eslam, Şahin Mehmet. 2019. Critical thinking skills for primary education: The case in Lebanon. Turquoise International Journal of Educational Research and Social Studies. c. 1. s.1: 1-7.

Aydın, İnyet. 2011. Kamu ve Özel Sektörde Hizmet İçi Eğitim El Kitabı. Ankara: A Pegem Akademi.

Aydın, Mehmet Zeki. 2001. Aktif öğretim yöntemlerinden buldurma (Sokrates) yöntemi. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. c. 5. s. 1: 55- 80.

Bozer, Elif Nur, Kurnaz Ahmet. 2016. Uyuyan zihinleri uyandırma: Sokratik sorgulama: Eğitim Bilimlerinden Yansımalar. ed. Yılmaz, Ercan, Çalışkan, Muhittin, Sulak Süleyman Alpaslan. Konya: Çizgi Kitabevi: 153-166.

Büyüköztürk, Şener, Çakmak, Ebru, Akgün, Özcan Erkan, Karadeniz, Şirin, Funda Demirel. 2011. Bilimsel Araştırma Yöntemleri. 9. bs. Ankara: Pegem Akademi.

Bybee, Rodger, Sund Robert. 1990. Piaget for Educators. USA: Waveland Press. Can, Abdullah. 2013. SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi. Ankara: Pegem Akademi.

Cargas, Sarita, Williams, Sheri, Rosenberg Martina. 2017. An approach to teaching critical thinking across disciplines using performance tasks with a common rubric. Thinking Skills and Creativity. s. 26: 24-37.

Crawford, Alan, Saul, Wendy, Mathews, Samuel, Makinster James. 2005. Teaching and Learning

Strategies for The Thinking Classroom. New York: The International Debate Education Association.

Creswell, John W. 2002. Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research. USA: Merrill Prentice Hall.

Creswell, John W., Shope, Ron, Plano Clark, Vicki. L., Green Denise O. 2006. How Interpretive Qualitative Research Extends Mixed Methods Research. Research in The Schools. c. 13. s. 1: 1-11.

Eğmir, Eray, Ocak Gürbüz. 2017. Eleştirel düşünme öğretim programının öğrencilerin eleştirel düşünme becerisi ve özeğerlendirme düzeylerine etkisi. Karaelmas Journal of Educational Sciences. s. 5: 138-156.

Ekici, Gülay, Abide, Ömer Faruk, Canbolat, Yusuf, Öztürk Aysun (2017). 21.yüzyıl becerilerine ait veri kaynaklarının analizi. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi. c. 6:124-134.

Fer, Seval. 2005. 1923 Yılından günümüze Cumhuriyet dönemi ilköğretim programları üzerine bir inceleme. Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu. 7-9.

Feuerstein, Reuven, Jensen Mogens Reimer. 1980. Instrumental enrichment: Theoretical basis, goals, and instruments. In The Educational Forum. c. 44. s. 4: 401-423. (Aktaran: McGregor, Debra. Developing thinking; Developing Learning. İngiltere: McGraw-Hill Education, 2007).

Finkelman, Anita. 2001. Problem-solving, decision-making, and critical thinking: how do they mix and why bother?. Home Care Provider. s. 6: 194-198.

Gündoğdu, Hakan. 2009. Eleştirel düşünme ve eleştirel düşünme öğretimine dair bazı yanlışlar. Sosyal Bilimler. c. 7. s. 1: 57-74.

Güneş, Firdevs. 2012. Öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirme. TÜBAR. s. 32: 127-146.

Godfrey, Kathleen A. 2001. Teacher Questioning Techniques, Student Responses and Critical Thinking. Yüksek Lisans Tezi. Portland State University, USA.

Golafshani, Nahid. 2003. Understanding reliability and validity in qualitative research. The Qualitative Report. c. 8. s. 4: 597-607.

Hamzadayı, Ergün. 2010. Bütünleştirilmiş öğrenme-öğretme yaklaşımının okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerilerine etkisi. Gaziantep University Journal of Social Sciences. c. 9. s. 3: 631-

668.

Hashim, Rosnani. 2003. Malaysian teachers' attitudes, competency and practices in the teaching of thinking. *Intellectual Discourse*. c. 11. s. 1: 27-50.

Hutchinson, Tom, Waters Alan. 1987. *English For Specific Purposes*. Cambridge: Cambridge university press.

İnan, Cemil, Özgen, Kemal. 2008. Matematik öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması sürecinde öğrencilere düşünme becerilerini kazandırmadaki yeterliliklerine yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. c. 7. s. 25: 39-54.

Innabi, Hannan. 2003. Aspects of critical thinking in classroom instruction of secondary school mathematics teachers in Jordan. In *Mathematics Education into the 21st Century Project Proceedings of the International Conference, September 2003*. Czech Republic, 2003: 124-129.

Lipman, Matthew. 2003. *Thinking in Education*. United Kingdom: Cambridge University Press.

Lodico, Marguerite G., Spaulding, Dean, T., Voegtle Katherine H. 2006. *Methods in Educational Research: From Theory to Practice*. USA: John Wiley & Sons.

Mahammoda, Salih Ahmed, Şahin Mehmet. 2019. Critical thinking skills in Northern Ethiopia: The views of prospective teachers. *Turquoise International Journal of Educational Research and Social Studies*. c. 1. s. 1: 8-14.

Martin, Jane Roland. 1992. *Critical Thinking for a Humane World: The Generalizability of Critical Thinking: Multiple Perspectives on an educational ideal*. New York: Teachers College Press. (Aktaran Mason, Mark. *Critical Thinking and Learning: Critical Thinking and Learning*. ed. Mason, Mark. USA: Blackwell Learning:3-15, 2008).

Ruggiero, Vincent Ryan. 2016. *Eleştirel Düşünme için Bir Rehber*. çev. Çağdaş Dedeoğlu, İstanbul: Alfa Basım.

Ryu, Sang-Hee. 1998. *Curriculum Orientations and Professional Teaching Practices Reported by Korean Secondary School Home Economics Teachers and Teacher Educators*. Doktora Tezi. The Ohio State University, USA.

Saban, Ahmet. 2014. *Öğrenme Öğretme Süreci*. 7. bs. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.

Sağ, Ramazan. 2017. *İçerik Tasarımı. Eğitimde Program Geliştirme ve Değerlendirme*. ed. Oral,

Behçet, Yazar, Taha. Ankara: A Pegem Akademi: 300-329.

Sağlam, Aycan Ç., Büyükuysal Elif. 2013. Eğitim fakültesi son sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri ve buna yönelik engellere ilişkin görüşleri. *International Journal of Human Sciences*. c. 10. s. 1: 258-278.

Sahakian, Barbara, LaBuzetta, Jamie Nicole. 2013. *Bad Moves: How Decision Making Goes Wrong, and the Ethics of Smart Drugs*. United Kingdom: Oxford University Press.

Saka, Arzu, Akdeniz, Ali Rıza, Enginar, İlknur. 2002. Biyoloji öğretiminde duyularımız konusunda çalışma yapraklarının geliştirilmesi ve uygulanması. V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi, 16-18 Eylül, 2002. ODTÜ Kültür ve Kongre Merkezi, Ankara

Sarıgöz, Okan. 2014. Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme becerileri hakkındaki görüşlerinin değerlendirilmesi. *Akademik Bakış Dergisi*. s. 41:1-15.

Tyler, Ralph. 2014. *Eğitim Programlarının ve Öğretimin Temel İlkeleri*. çev. Emir, Rüzgar, Berna Aslan. Ankara: A Pegem Akademi.

Velde, Beth, Wittman, Peggy, Vos Paul. 2006. Development of critical thinking in occupational therapy students. *Occupational Therapy International*. c. 13. s. 1: 49-60.

Vezossi, Monica. 2004. *Critical Thinking and Reflective Practice: The role of Information Literacy*. Literature Review, University of Northumbria- Newcastle.

Yüksel, Sedat. 2003. Türkiye’de program geliştirme çalışmaları ve sorunları. *Milli Eğitim Dergisi*. s. 159: 120-124.

Zeybek, Gülçin. 2019. Sokratik sorgulama yöntemi ile “Ohm Kanunu” konusunun öğretimi. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*. c. 5. s. 1: 53- 63.

Zhang, Li-Fang. 2003. Contributions of thinking styles to critical thinking dispositions. *The Journal of Psychology*. c. 137. s. 6: 517-544.

Zhang, Lili, Kim Sukwoo. 2018. Critical thinking cultivation in chinese college English classes. *English Language Teaching*. c. 11. s. 8: 1-6.

Zohar, Anat, Schwartz Noa. 2005. Assessing teachers’ pedagogical knowledge in the context of teaching higher-order thinking. *International Journal of Science Education*. c. 27. s. 13: 1595-1620.